

Katri Hämeen-Anttila
 FaT, dosentti
 Kehittämispäällikkö, Fimea

Luotettavan lääketiedon rooli korostuu informaatiotulvassa

Puoli vuosisataa sitten potilas ei saanut lääkkeistään juuri mitään tietoa, vaan lääkepurkin kyljessä oli pelkkä annosohje. Sittemmin moni asia on muuttunut niin lääketiedon tarjonnassa kuin potilaan roolissakin. Lääkehoidon onnistuminen vaatii luotettavaa lääketietoa ja sen tunnettuuden lisäämistä.

Tänä päivänä tiedetään, että oman lääkehoidon tuntemus on avain lääkkeen järkevän käytön toteutumiselle – ja myös potilaan lakisääteinen oikeus. Lääkkeiden käyttäjät saavat lääketietoa paitsi terveydenhuollon ammattilaisilta myös esimerkiksi pakkausselosteista ja internetistä. Vielä muutama vuosikymmen sitten kirjallista tietoa ei ollut saatavilla, internetistä puhumattakaan, eikä apteekkien farmaseuttisella henkilöstöllä ollut oikeutta antaa lääkeneuvontaa. Lääkärit olivatkin potilaiden ainoa lääketiedon lähde.

Tarjolla olevan lääkeinformaation muutos on tapahtunut vaiheittain, ja uusia tiedonlähteitä on tullut erityisesti 1990-luvulta lähtien. Lääkevalmisteiden pakkausselosteiden sisältämä informaatio on muovautunut EU-lainsäädännön toimeenpanon tuloksena. Lisäksi kansalliset lääkepoliittiset linjaukset ja hankkeet ovat kehittäneet suomalaista lääkeinformaatioympäristöä nykymuotoonsa.

Luotettavan lääketiedon käytön edistäminen on lääkepoliittinen painopiste

Sosiaali- ja terveysministeriön Lääkepolitiikka 2010 -asiakirjassa ja myöhemmin julkaistussa Lääkepolitiikka 2020:ssä lääkeinformaatio tunnistetaan yhdeksi keskeiseksi keinoksi lääkkeiden järkevän käytön edistämiseksi. Lääkeinformaation kehittämiseen liittyvien lääkepoliittisten tavoitteiden tarkentamiseksi Fimea julkaisi Suomen ensimmäisen kansallisen lääkeinformaatiostrategian vuonna 2012. Eri tahot ovat myös omissa linjauksissaan ja strategioissaan korostaneet lääkeinformaation merkitystä järkevän lääkehoidon toteutumiselle.

Lääkealalla on toteutettu useita hankkeita, jotka ovat edistäneet potilaille suunnatun lääkeinformaation laatua kehittämällä terveydenhuollon ammattilaisten vuorovaikutustaitoja ja muun muassa lääkeneuvonnassa ja omahoidon tukemisessa. Esimer-

kiksi farmasian alan Kysy lääkkeitä -kampanja 1990-luvulla ja 2000-luvun TIPPA-projekti (Tarkoituksenmukaista informaatiota potilaan parhaaksi apteekista) jatkohankkeineen ovat edistäneet sekä lääkkeiden käyttäjien aktiivisuutta lääkehoitonsa toteutuksessa että farmasian ammattilaisten kykyä tukea ja neuvoa heitä. Terveydenhuollon puolella vastaavankaltaisia hankkeita ovat esimerkiksi ROHTO (Rationaalisen lääkehoidon toimintaohjelma) sekä Toimiva terveyskeskus-toimenpideohjelma.

Muuttuva elinympäristö vaatii lääkeinformaation tarjoajilta ja tulkitsijoilta yhä enemmän

Sekä lääkkeiden käyttäjille että ammattilaisille tarjolla olevan lääkeinformaation määrä ja laatu ovat muuttuneet viime vuosikymmeninä merkittävästi (**taulukko 1**). Kirjallisen lääkeinformaation ja erilaisten puhelinpalveluiden kautta painopiste on siirtynyt internetistä löytyvään tietoon, laajoihin tietokantoihin

Taulukko 1. Poimintoja lääkeinformaatiopalveluiden ja -materiaalin kehittymisestä Suomessa eri vuosikymmeninä.

Vuosi	Lääkeinformaatiopalvelu tai -materiaali
1961	Myrkytystietokeskus
1962	Remedia Fennica
1974	Pharmaca Fennica (Lääketietokeskus)
1983	Terveydeksi!-lehti (Suomen Apteekkariliitto)
1984	Lääkeopas (Lääketietokeskus)
1986–1990	Resepti Risto -lääkeinformaatiotietokanta
1993–2009	TABU Lääketietoa Lääkelaitokselta -lehti (vuodesta 2011 Fimean Sic!-lehti)

1990–1995	Ellii-lääkeinformaatiotietokanta (Lääketietokeskus)
1991	Elektroninen Pharmaca Fennica (Lääketietokeskus)
1994	Teratologinen tietopalvelu
1994	Käypä hoito -suositusten laadinta aloitettiin (Suomalainen Lääkäriseura Duodecim)
1996–2001	Kysy farmaseutilta -online-palvelu Verkkoportaalissa (Yliopiston Apteekki)
1996	Yliopiston Apteekin asiakaspalvelu ja lääkeneuvonta
1997	Ensimmäinen Käypä hoito -suositus keliakiasta julkaistiin; alusta lähtien on julkaistu myös potilasversiot (Suomalainen Lääkäriseura Duodecim)
1998	Terveysportti (Suomalainen Lääkäriseura Duodecim)

2000	Tietotippa (Suomen Apteekkariliitto)
2001–2011	Kuopion lääkeinformaatiokeskus KLIK (Kuopion yliopiston apteekki, Kuopion yliopistollisen sairaalan sairaala-apteekki, Kuopion yliopisto)
2012–2014	Kansallinen lääkeinformaatiokeskus Klik Oy (Lääketietokeskus ja Itä-Suomen yliopisto)
2005	Terveyskirjasto (Suomalainen Lääkäriseura Duodecim)

2010-luku	Päätöksentuki EBMeDs (Suomalainen Lääkäriseura Duodecim) SALKO (Suomen Apteekkariliitto) SFINX-PHARAO (Medbase, Terveysportti) Renbase, Heparbase (Medbase, Terveysportti) lääkkäiden lääkityksen tietokanta Lääke75+ (Fimea) Hoitotyön Pharmaca Fennica (Lääketietokeskus) Lääkeinfo.fi (Lääketietokeskus) Lääkeohje.fi (Rinnakkaislääketeollisuus ry) Apteekki.fi (Suomen Apteekkariliitto) Lääkkeeni-mobiilisovellus (Abomics Oy) Farmakogenetiikka/GeneRX (Abomics, Terveysportti) Omakanta (Kela ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Kanta-palvelut)
-----------	---

sekä erilaisiin sähköisiin työkaluihin. Lääkkeen käyttäjälle on kasautunut yhä enemmän vastuuta luotettavan lääketiedon tunnistamisesta lääkeinformaation tulvasta. Tämä on muuttanut myös terveydenhuollon ammattilaisten ja erityisesti lääkäreiden roolia lääkkeen määrääjästä ja lääketiedon jakajasta potilaan löytämisen tiedon arvioijaksi ja tulkitsijaksi. Lisäksi lääkärit räätälöivät tiedon kunkin potilaan yksilölliseen tilanteeseen sopivaksi.

Suomalaisten väestötutkimusten mukaan terveydenhuollon ammattilaiset ovat lääkkeiden käyttäjien tärkeimpiä lääketiedon lähteitä. Jotta pystymme säilyttämään tämän luotamuksen ja aseman myös jatkossa, on tärkeää huomioida potilas tasavertaisena ja aktiivisena hoidon päättökseen osallistuvana kumppanina. Tämä vaatii terveydenhuollon ammattilaisilta hyviä vuorovaikutustaitoja, luotettavan lääketiedon tuntemusta ja riittävästi potilaan kohtaamiseen varattua aikaa. Lisäksi ammattilaisten pitäisi olla mukana keskustelemassa lääkkeitä siellä, missä lääkkeitä käyttävät: sosiaalisessa mediassa. Julkisen terveydenhuollon yksiköiden näkyvyys sosiaalisen median terveysviestinnässä on vielä vähäistä, joten yksittäisten ammattilaisten rooli on tässä merkittävä.

Luotettavien lääketiedon lähteiden tunnettuutta lisätään lääkeinformaatioverkostossa

Lääkeinformaatiostrategian jalkauttamiseksi vuonna 2012 perustetun lääkeinformaatioverkoston käynnistämisenvaiheessa todettiin, että Suomessa on paljon hyvää ja luotettavaa tietoa lääkkeitä (taulukko 1). Niinpä useat lääkeinformaatioverkostossa aloitetut toimenpiteet pyrkivät lisäämään olemassa olevien tietolähteiden tunnettuutta (taulukko 2).

Erityisesti potilaiden aktiivisen roolin tukeminen informaatiotulvassa on tärkeää. Tähän lääkeinformaatio-

verkostossa on tartuttu esimerkiksi luomalla työkaluja luotettavan lääkeinformaation löytämiseen ja edistämällä niiden käyttöä.

Terveyskirjaston Lääketietoa verkossa -artikkeli kokoaa ja ohjaa lukijaa hyville internetistä löytyville lääketiedon lähteille. KATSE-tarkistuslista puolestaan auttaa arvioimaan löytyvän lääkeinformaation luotettavuutta. Samanaikaisesti on toteutettu erilaisia hankkeita, joiden tavoitteena on ollut lisätä väestön lääketiedon lukutaitoa. Esimerkiksi farmasian opiskelijat ovat pitäneet lapsille lääkekasvatustunteja kouluissa osana apteekkiharjoitteluaan. Opetuksessa he ovat hyödyntäneet Fimean lääkekasvatussivustoa.

Lääkeinformatioverkosto on toiminut myös Lääkehoidon päivän valtakunnallisen suunnittelun tukena. Lääkehoidon päivän tavoitteena on nostaa esiin järkevään lääkehoitoon kannustavia aiheita vuosittain vaihtuvin teemoin. Teemapäivä järjestetään nyt neljättä kertaa 17. maaliskuuta.

Tällä kertaa teemana on lääkehoidon kokonaisuuden hallinta ja lääkitysturvallisuus, joiden keskeinen työkalu on ajantasainen lääkityslista. Tavoitteena on, että teemapäivä näkyisi mahdollisimman monella paikkakunnalla ympäri Suomen. Teemapäivän paikallisena toteuttajana voi toimia esimerkiksi terveyskeskus, potilasjärjestö tai apteekki – parhaimmillaan kaikki nämä tahot yhdessä. Tapahtumien suunnittelun ja järjestämisen avuksi Lääkehoidon päivän verkkosivuilla (www.laakehoidonpaiva.fi) on saatavilla tietoa ja taustamateriaalia.

Potilaalle kannattaa kertoa luotettavista lääketiedon lähteistä

Lääketiedon tarjonnan merkitys korostuu kliinisissä hoitotilanteissa, joissa luotettavat tiedonlähteet ovat keino edistää potilaiden järkevää lääkkeiden käyttöä. Ammattilaisten kannattaa tutustua internetin tarjoamiin lääketiedon lähteisiin, niin virallisiin kuin epävirallisiin. Tällä tavoin voi valmistautua keskustele-

maan internetistä löytyvästä tiedosta potilaiden kanssa.

Kannattaa kerätä takataskuun omia vinkkejä luotettavista lääketiedon lähteistä ja ohjata potilaitaan niille. Potilaille on hyvä kertoa myös lääketiedon luotettavuuden arviointityökaluista. Tärkeintä on kuitenkin uskaltautua keskusteluun siitä, mistä potilas etsii tietoa lääkkeestään ja millaista tietoa hän on jo löytänyt ja käyttänyt. ●

KIRJALLISUUTTA

- Helve O, ym. Lääkäri jälleen kansankynttilänä. Terveystieto ja sosiaalinen media. Duodecim 2015; 131(21): 2003–8.
- Hämeen-Anttila K, Lääkeinformaatiota lääkkeiden käyttäjille -työryhmä. Lääketiedon tarpeet ja lähteet – väestökysely lääkkeiden käyttäjille. Fimea kehittää, arvioi ja informoi -julkaisusarja 2/2014. Kuopio: Fimea 2014.
- Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea. Tiedolla järkevään lääkkeiden käyttöön – lääkeinformaatiotoiminnan nykytila ja strategia vuoteen 2020. Fimea kehittää, arvioi ja informoi -julkaisusarja 1/2012. Kuopio: Fimea 2012.
- Närhi U, Helakorpi S. Sources of medicine information in Finland. Health Policy 2007; 84: 51–7.
- Pohjanoksa-Mäntylä M. Medicines information sources and services for consumers: A special focus on the internet and people with depression. Väitöskirja. Helsingin yliopisto 2010.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. Lääkepolitiikka 2010. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2003:11. Helsinki: STM 2003.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. Lääkepolitiikka 2020. Kohti tehokasta, turvallista, tarkoituksenmukaista ja taloudellista lääkkeiden käyttöä. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2011:2. Helsinki: STM 2011.

Taulukko 2. Esimerkkejä lääkeinformatioverkoston kehittämisprojekteista.

Lääkeinformatioverkoston kehittämisprojekti
Itselääkinnän Käypä hoito -suositukset (valmistuvat keväällä 2016)
Terveysportissa julkaistu Lääkehoidon konsultaatiot -sivu, jolla kuvataan, mitä informaatiopalveluita on tarjolla ammattilaisille
Terveyskirjastossa julkaistu Lääketietoa verkossa -artikkeli potilaille suunnatuista lääketiedonlähteistä
SuPerin jäsenille (n = 750) toteutettu kysely lähi- ja perushoitajien lääketiedon lähteistä ja -tarpeista
Potilasjärjestöjen kautta levitetty kysely lääkkeiden käyttäjien (n = 2 489) lääketiedon tarpeista ja ongelmista
Lääkeinformatioverkoston tutkimusstrategia
Lääkehoidon opettajien monialainen foorumi Turussa 27.–28.11.2014
Esitys Opetushallitukselle: lääkehoito-osaaminen sosiaali- ja terveysalan ammatillisessa perustutkinnossa
HUSin ja KYSin päivystyksessä testattu iäkkäiden potilaiden lääkitystietojen selvittämislomake
Apteekkien ja koulujen yhteistyön lisääminen lääkekasvatuksessa: farmasian opiskelijat pitäneet lääkekasvatustunteja osana apteekkiharjoitteluaan